

ĐỊNH HƯỚNG CÔNG NGHỆ TRONG ĐÀO TẠO BÁO CHÍ

⇒ TS. LÊ VŨ ĐIỆP

Học viện Công nghệ Bưu chính Viễn thông

Bối cảnh phát triển nhanh chóng của công nghệ

Công nghệ thông tin và truyền thông (Information and Communications Technology - ICT) - nền tảng của cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ 4, đã trở thành nhân tố quan trọng ảnh hưởng và chi phối nhiều mặt của đời sống con người. Cùng với đó, Internet - môi trường hoạt động chủ yếu của ICT, đang làm thay đổi mạnh mẽ nhiều hoạt động, từ công việc, sinh hoạt, mua sắm, tiêu thụ đến sản xuất hàng hoá - dịch vụ - nội dung. Nhiều mô hình mới đã phát triển như kinh doanh điện tử (e-business), thương mại điện tử (e-commerce), nội dung số (digital content), các công nghệ mới nổi (emerging industries), kinh tế chia sẻ (sharing economy), chính phủ điện tử (e-government). Trong lĩnh vực nội dung, công nghệ kỹ thuật số mà điển hình là điện toán đám mây (icloud), Internet vạn vật (IOT - Internet of Thing), dữ liệu lớn (Big Data), trí tuệ nhân tạo (Artificial intelligence - AI)... cũng tác động khá lớn. Bên cạnh đó, sự xuất hiện và liên tục cải tiến của các thiết bị điện tử, bao gồm các thiết bị chuyên dụng trong sản xuất đến các thiết bị cá nhân, nhỏ gọn đã đáp ứng ngày một tốt hơn nhu cầu tác nghiệp của các nhân lực ngành, cung cấp công cụ để sáng tạo và chuyển tải thông điệp. Ngoài ra, công nghệ và những tiến bộ của công nghệ cũng làm thay đổi toàn diện - bao gồm nhận thức và hành vi của công chúng.

Sự thúc đẩy của ICT đã làm thay đổi toàn diện các hoạt động trong lĩnh vực nội dung. Các phương tiện truyền thông đã ứng dụng tích hợp các công nghệ mới, cụ thể là trong việc tìm kiếm/lựa chọn đề tài, tổ chức sản xuất, sáng tạo, phân phối đến công chúng và quản trị hiệu quả. Công nghệ thông tin và truyền thông làm thay đổi quan niệm truyền thống về các thành tố trong quá trình truyền tải thông tin, từ nguồn phát (source), nội dung (message), cho đến kênh truyền (channel), người tiếp nhận (receiver) và đánh giá hiệu quả (effect). Ngay cả các thành tố trong quá trình truyền thông là nhiễu (noise) và phản hồi (feedback) - cũng cần được nhìn nhận lại. Về cơ bản, đó là sự thay đổi về chất, từ một chiều đến đa chiều, từ tuyến tính đến phi tuyến tính, từ thông điệp cố định đến văn bản, tác phẩm mở rộng, tích hợp, linh hoạt, đan chéo (cross content), trình diễn đa phương tiện, thu thập và xử lý dữ liệu. Điều này đã tác động mạnh mẽ đến các hoạt động trong lĩnh vực nội dung - cả ở chiều sâu và chiều rộng.

Trong lĩnh vực nội dung, báo chí là hoạt động đặc thù trên môi trường số

Cùng với sự hỗ trợ của ICT cho các hoạt động nội dung, báo chí là ngành ứng dụng công nghệ ở nhiều khâu trong

quy trình sản xuất - sáng tạo. Thời gian vừa qua, các cơ quan báo chí đã đầu tư mạnh vào công nghệ nhằm bổ sung các công cụ lao động cần thiết cho hoạt động nghiệp vụ, nâng cao chất lượng, tối ưu việc lan tỏa thông tin báo chí tới công chúng.

Do là hoạt động đặc thù, báo chí Việt Nam đảm nhiệm trọng trách và vai trò quan trọng xuyên suốt và nhất quán trong quá trình phát triển - với tôn chỉ là đặt lợi ích quốc gia dân tộc lên hàng đầu, là kênh thông tin tuyên truyền của toàn dân. Với vai trò là phương tiện truyền thông đại chúng quốc gia hoạt động theo quy định của pháp luật, báo chí Việt Nam thực hiện chức năng thông tin, tuyên truyền đường lối, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước; góp phần giáo dục, nâng cao dân trí, phục vụ đời sống tinh thần của nhân dân. Luật Báo chí 2016 nhận định rõ những nhiệm vụ, quyền hạn về hoạt động của báo chí. Báo chí Cách mạng Việt Nam dù đang dịch chuyển từ giai đoạn truyền thống sang hiện đại dưới sự ảnh hưởng và tác động đáng kể của các yếu tố công nghệ, nhưng tôn chỉ mục đích hoạt động là không thể thay đổi.

Trong bối cảnh chung của xu thế hội tụ đa phương tiện trên nền tảng số, nhằm đảm nhiệm các sứ mạng lịch sử, thực hiện các chức năng cơ bản trong vai trò là tiếng nói của Đảng và Nhà nước, báo chí thông tấn đã dịch chuyển, vận động để thích ứng, bắt kịp tốc độ phát triển của khoa học công nghệ. Thách thức đặt ra là làm thế nào để cân bằng giữa các mục tiêu tuyên truyền, quảng bá, quản lý xã hội, tổ chức xã hội; đồng thời bảo đảm tương lai phát triển bền vững, phù hợp với sự thay đổi về nhận thức và hành vi của công chúng trong thời đại số, được công chúng quan tâm, tin tưởng và tín nhiệm.

Báo chí định hướng công nghệ - xu thế phát triển chung và những điều kiện phát triển tại Việt Nam

Có thể thấy, ICT đã tạo nên những ảnh hưởng lớn đối với hoạt động trong lĩnh vực nội dung trên phạm vi toàn thế giới. Vì thế, ở Việt Nam, báo chí định hướng công nghệ (gọi tắt là báo chí số) là một hướng phát triển phù hợp với xu thế khách quan, liên quan đến nhiều chuyên ngành nhưng lại có tính chuyên sâu, biến động với tốc độ nhanh và sẽ còn tiếp tục phát triển mạnh mẽ hơn nữa trong thời gian tới. Báo chí số có thể hiểu là sự số hóa trong lĩnh vực báo chí, trong đó công nghệ giữ vai trò chi phối các hoạt động thực hành nghiệp vụ báo chí.

Báo chí số là xu thế phát triển phù hợp với một số điều kiện của Việt Nam, cụ thể:

Thứ nhất, Việt Nam với tỷ lệ dân số kết nối Internet liên tục tăng cao trong những năm gần đây là cơ hội thuận lợi về thị trường cho các cơ quan báo chí. Theo báo cáo năm 2021 của Wearesocial, năm 2021 Việt Nam có xấp xỉ 68,72/97,75 triệu dân sử dụng Internet (tăng 0,8% so với năm 2020); và thời gian trung bình dành cho nền tảng này là 6 giờ 47 phút mỗi ngày (năm 2020, thời gian

này là 6h 30 phút). Internet thực sự trở thành một “xa lộ thông tin” cho các sản phẩm nội dung, phục vụ công chúng Việt Nam đông đảo. Cùng với đó, những cải thiện về cơ sở hạ tầng Internet là ưu thế lớn để Việt Nam có thể phát triển báo chí trong xu thế hội tụ đa phương tiện, khi người dùng có thể dễ dàng truy cập và sử dụng những ứng dụng mới để tiêu thụ các sản phẩm báo chí.

Thứ hai, sự ra đời và du nhập ngày càng nhiều các thiết bị đầu cuối thông minh, gọn nhẹ, dễ thao tác, sử dụng... tạo điều kiện cho truyền thông đại chúng phát triển theo hướng hiện đại, nâng cao chất lượng. Độ phủ sở hữu các thiết bị công nghệ số ngày càng rộng của người dân Việt Nam cũng góp phần nâng cao trình độ tiếp cận công nghệ thông tin của công chúng. Thêm vào đó, cơ cấu dân số vàng cũng là một lợi thế, khi tỷ lệ người trẻ – thế hệ công chúng gắn bó với công nghệ trong xã hội tăng cao cũng tạo thêm động lực cho sự phát triển của báo chí định hướng công nghệ tại Việt Nam.

Có thể nói, cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 đã khẳng định quyền năng của công nghệ đối với đời sống xã hội, trong đó các công nghệ cốt lõi (IoT, Bigdata, Icloud, Blockchain, AI...) đóng vai trò quyết định đối với tương lai của ngành báo chí. Ngành báo chí đang trải qua quá trình dịch chuyển mang tính nền tảng lớn nhất trong lịch sử, đối

mặt với áp lực phải đổi mới để có thể vừa đảm bảo đảm đương được vai trò là tiếng nói của Đảng và Nhà nước, vừa đáp ứng được nhu cầu thông tin ngày càng phong phú, chất lượng cao của người dân trong kỷ nguyên số hóa.

Tóm lại, báo chí định hướng công nghệ chính là kết quả của quá trình chuyển đổi số đối với lĩnh vực báo chí hiện nay và đây sẽ là tương lai bền vững của báo chí thông tấn trong giai đoạn tới. Số hóa là xu thế tất yếu và báo chí số là hướng phát triển không thể đảo ngược, giúp quản trị hiệu quả các hoạt động tuyên truyền, phổ biến thông tin báo chí với sự đồng hành và hỗ trợ tích cực của công nghệ.

Nhận thức về đào tạo “nhân lực số” trong ngành báo chí, một số việc cần làm

Báo chí số (Digital Journalism) ngày càng được quan tâm và đang phát triển mạnh mẽ trong xu thế hội tụ đa phương tiện trên phạm vi toàn cầu. Đội ngũ nhân sự hoạt động trong lĩnh vực báo chí thông tấn đang hàng ngày, hàng giờ tiếp xúc với công nghệ, ứng dụng các tiến bộ và ưu thế của công nghệ để thực hiện nghiệp vụ. Việc ứng dụng công nghệ vào hoạt động vận hành đã tạo ra diện mạo mới cho ngành báo chí thông tấn trên thế giới, cũng như ở Việt Nam, đòi hỏi cần được nhận thức rõ ràng, cụ thể trong hoạt động đào tạo.

Báo chí số có khả năng tái định hình lĩnh vực báo chí, tác động mạnh mẽ lên các hoạt động thực hành nghiệp vụ báo chí. Việc áp dụng các thành tựu khoa học kỹ thuật (big data, công cụ phân tích và xử lý dữ liệu, công cụ và phần mềm sản xuất, trang thiết bị sản xuất chuyên dụng và cá nhân...) đã làm thay đổi toàn diện cách thức vận hành một tòa soạn báo/đài phát thanh – truyền hình, tối ưu hóa nhân công, rút ngắn thời gian, quản trị hiệu quả các nguồn lực của đơn vị.

Khác với hoạt động của lĩnh vực báo chí truyền thống (tuyến tính, hạn chế về khả năng nhắm đối tượng, khó đo lường hiệu quả, êkíp sản xuất lớn với mô hình phân tách các công đoạn sản xuất...), báo chí số hoạt động trên nền tảng được chỉ dẫn từ dữ liệu, sử dụng tối ưu các công cụ hỗ trợ trình diễn, quản trị hiệu quả tiếp nhận thông tin thông qua các công cụ đo lường thị trường. Các sản phẩm nội dung báo chí cần tích hợp đa dạng nhiều yếu tố đa phương tiện, tối ưu hình thức trình diễn trực quan và tăng cường những tính năng tương tác cần phải được xây dựng trên nền tảng công nghệ mới.

Thị trường lao động trong lĩnh vực báo chí đang thay đổi. Nhu cầu nhân lực của thị trường lao động trong lĩnh vực báo chí cần hướng đến mục tiêu đào tạo nhà báo đa năng (All-in-One). Với mục tiêu này, các nhân lực ngành có thể

đảm trách đa nhiệm các công việc liên quan đến thực hành nghiệp vụ báo chí như phát hiện và xử lý thông tin, viết bài, thiết kế nội dung, chụp ảnh/ghi hình kỹ thuật số; xử lý dữ liệu phản hồi từ công chúng, quản trị hiệu quả truyền tải thông tin... Việc đào tạo nhân lực cho ngành báo chí theo hướng số là nhằm ứng dụng trí tuệ nhân tạo (AI) và thông tin dữ liệu (big data) vào quản trị các nội dung thông tin, ứng dụng thực tế ảo (VR) hay UX/UI... trong các sản phẩm báo chí. Báo chí định hướng công nghệ, về cơ bản, tạo bước ngoặt cho sự phát triển của lĩnh vực này.

Công tác đào tạo báo chí hướng đến cung cấp nguồn nhân lực chất lượng cao và đa năng (giỏi cả về chuyên môn nghiệp vụ báo chí thông tấn, giỏi về công nghệ đa phương tiện, có khả năng chủ động và tự lực trong sáng tạo các sản phẩm nội dung báo chí) là tất yếu khách quan. Đội ngũ nhân lực này, ngoài lĩnh vực báo chí, cũng có thể hoạt động trong nhiều ngành khác, chẳng hạn như truyền thông sáng tạo trong lĩnh vực kinh tế, thương mại, giáo dục, văn hóa giải trí...

Một số việc cần làm nhằm thúc đẩy công tác đào tạo nhân lực, đáp ứng nhu cầu nhân sự về báo chí số như sau:

- Ban hành chính sách khuyến khích giảng dạy về báo chí số; Khuyến khích thiết lập bộ phận chuyên trách đào tạo về báo chí số trong các trường đại học, cao đẳng;
- Xây dựng và ban hành chương trình khung đào tạo về báo chí số trong nhà trường;
- Chú trọng đào tạo giảng viên có kiến thức chuyên sâu về báo chí và công nghệ đa phương tiện, am hiểu về công nghệ thông tin; Tăng cường chương trình đào tạo liên kết nước ngoài, các chương trình trao đổi giảng viên về báo chí số để kịp thời tiếp thu những kiến thức tiên tiến của thế giới vào chương trình đào tạo;
- Gia tăng các hoạt động trực tuyến trong đào tạo báo chí số; Khuyến khích các trường đại học, cao đẳng, tòa soạn/đài phát thanh – truyền hình và tổ chức xã hội nghề nghiệp liên kết xây dựng các hệ thống đào tạo trực tuyến, hệ thống học liệu số phục vụ nghiên cứu, giảng dạy và học tập.

Đẩy mạnh đào tạo báo chí theo hướng số hóa cần có sự tham gia của các đơn vị thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau, trong đó nòng cốt là đào tạo về nội dung và công nghệ. Sự đồng hành, phối hợp giữa các cơ sở đào tạo trong và ngoài nước thuộc lĩnh vực nội dung và ICT giúp phát huy thế mạnh của các liên ngành chéo, thúc đẩy việc ứng dụng công nghệ mới cho lĩnh vực báo chí, đáp ứng nhu cầu của các tòa soạn, đài phát thanh – truyền hình trong bối cảnh phát triển thông tin và truyền thông số và cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0. THÔNG TIN & TRUYỀN THÔNG